

Utslippskutt: Hva er de beste virkemidlene?

ved
Arild Vatn

Institutt for internasjonale miljø- og utviklingsstudier, UMB

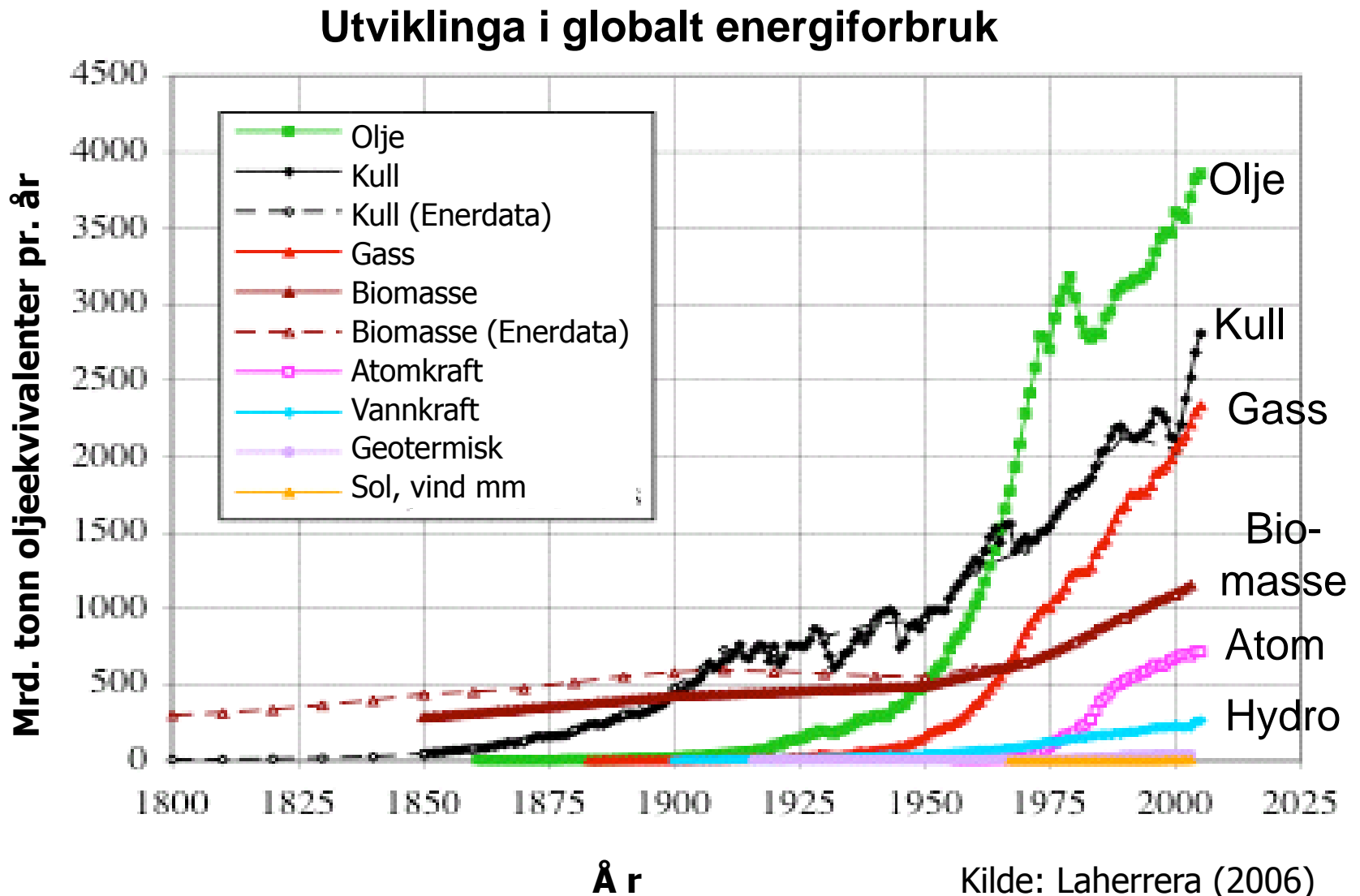
Innlegg på Klimaforum
Litteraturhuset, Oslo
23. mars, 2011

Introduksjon

- Klimaproblemet vil kreve betydelige omstillinger både mht økonomi og politikk. Det er snakk om å transformere en økonomi
- Viktige aspekter
  - Hvilke kriterier bør vi bruke for å rangere eller anbefale valg mellom tiltak/angi retning?
  - Hvordan utløse endret tilpasning/atferd?
  - Hva kreves for å transformere en økonomi?
- Institusjonell analyse av virkemidler
  - Rettigheter og fordeling
  - Transaksjonskostnader (effektivitet)
  - Motivasjon/rasjonalitet

Introduksjon (forts.)

Karbonet er krafta i økonomien

Disposisjon

Jeg vil organisere innlegget i fire:

- Institusjonell forståelse av handling
- Hvordan prioritere?
- Virkemidler, motivasjon og adferd
- Virkemidler i en transformeringsprosess

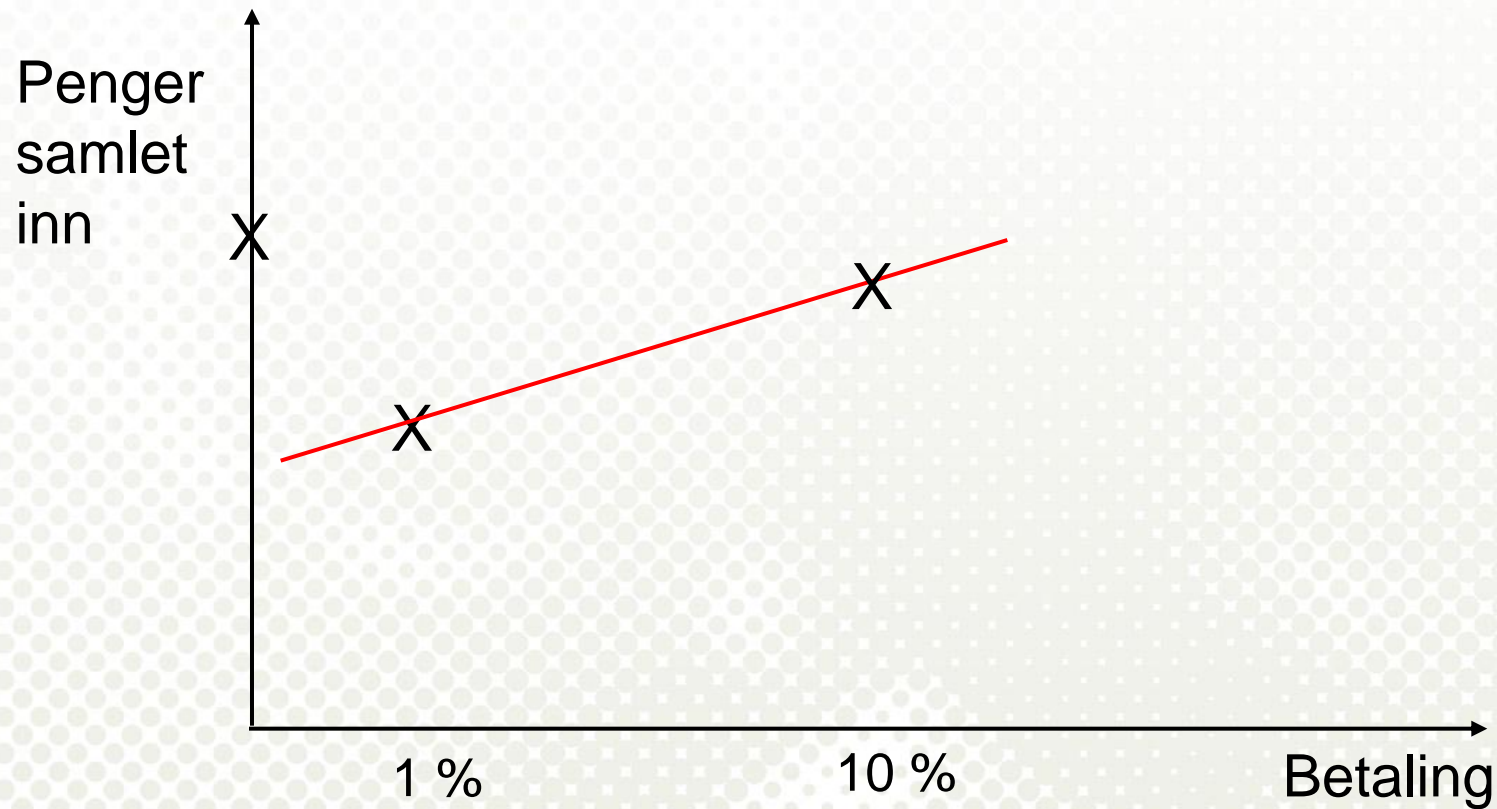
1. Institusjonell forståelse av handling

- Mennesket er ikke som *homo economicus*
- Mye adferd er **vanebasert**. Forbruk styres vel så mye av konvensjoner som av pris (institusjonell økonomi; psykologi)
- Et annet hovedfunn er at **viljen til samarbeid** er langt større og annerledes fundert enn det som kan utledes fra standard økonomisk teori (eksperimentell økonomi; sosialpsykologi).
- Mennesker følger **normer**/hva andre gjør. Normene varierer fra område til område (markedet, foretaket, familien, lokalsamfunnet, politikken) (institusjonell økonomi; sosiologi)
- En tolkning av disse observasjonene er at menneskers **motivasjon varierer med institusjonell kontekst**. Sagt på en annen måte, mennesker har ulike preferanser i kontekster som gjelder individuelle valg og som gjelder løsninger for fellesskapet – jfr. skillet mellom **konsument og borger**

1. Institusjonell forståelse av handling (forts.)

En illustrasjon

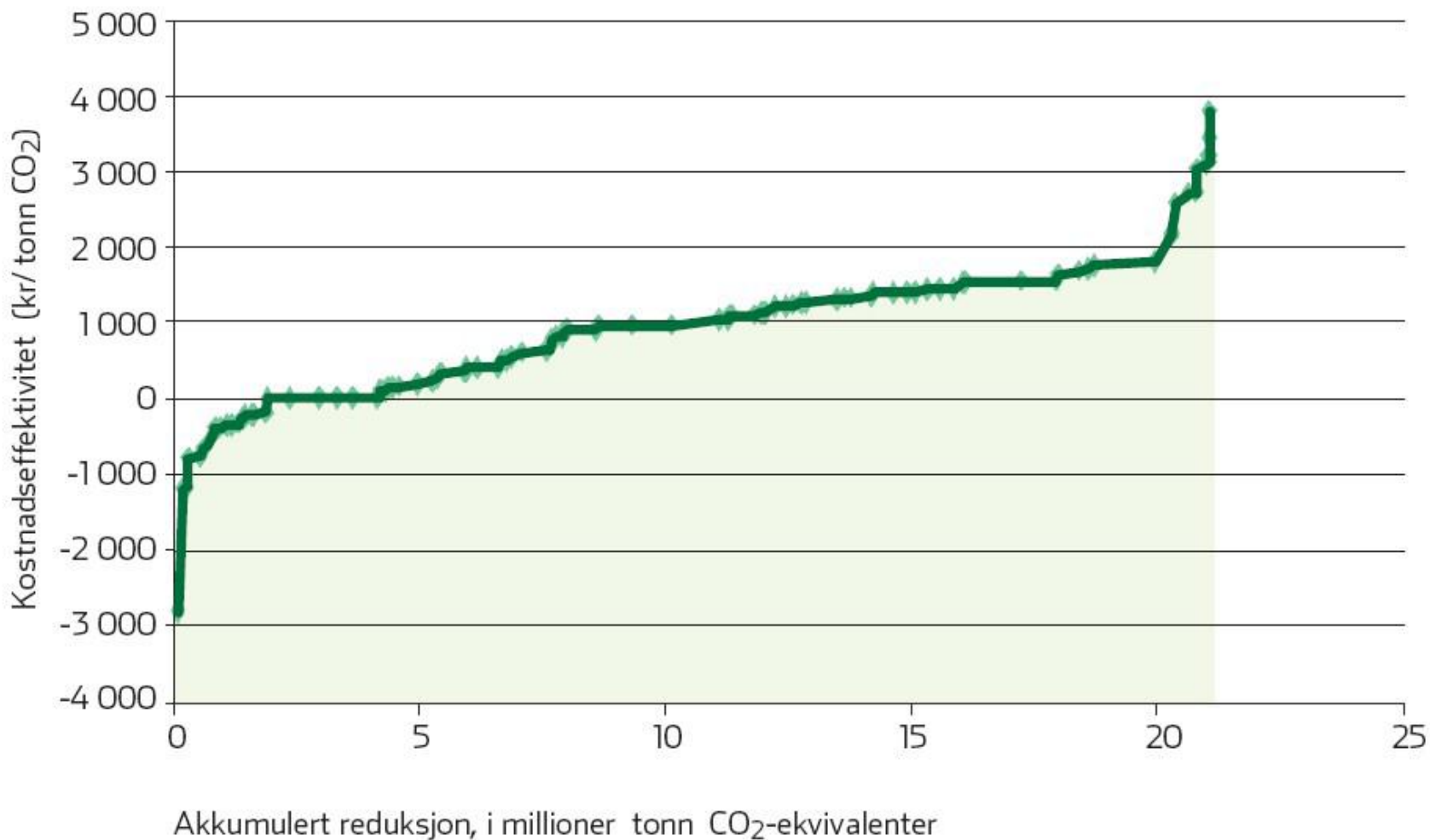
Innsamling til et veldedig formål ved et universitet i USA

Basert på Gneezy and Rustichini (2000)

2. Prioritere mellom klimatiltak

Kostnadseffektivitetsanalyse

Kilde: Klimakur 2020

2. Prioritere mellom klimatiltak (forts.)

- **Kostnadseffektivitet:** Høyest utslippsreduksjon pr. krone → unngå sløsing. For Norge → Ikke minst kjøpe reduksjoner utenlands
- Men hva avgjør hva som blir et billig tiltak? Ikke minst kjøpekrafta. Rike forbrukere 'sløser mest'!
- Videre: Rydde opp i egen 'skit' er en god norm – som styrer mye adferd på tvers av om det er billig eller ikke
- Norge skal bli 'karbonnøytralt' i 2030. Med dagens strategi kreves det at vi kjøper mange tiltak 'ute' – særlig aktuelt er skogtiltak i utviklingsland. To utfordringer:
  - **Ikke nok kuttmuligheter** i fattige land til at det er noe å kjøpe for alle rike. Merk: Rike land slipper ut 16 tonn CO₂ ekvivalenter pr. person i snitt. Tilsvarende tall for utviklingsland er 4 tonn (IPCC) .
  - **'Fattige selger billig'** – jfr. ovenfor .

3. Virkemidler, motivasjon og adferd

- Høyere pris på fossile energikilder – ved **avgift**, **omsettelige kvoter** – vil redusere utslipp. Ser ikke direkte konflikter med normer her (men noen indirekte)
- Hoveddiskusjon: **Avgift eller omsettelige kvoter** (auksjonerte eller gratis tildeling) (Gjelder egentlig rettigheter og transaksjonskostnader)
- Men like viktig å utvikle prosesser som kan **endre preferansene**. Utvikling av **nye normer**. Vil øke effekten av e.g., avgifter/ redusere behovet for 'umulig' høye avgifter. Forskjell mellom foretak og individer.
- Aksept for avgifter øker ved **øremerking**. Folk har lettere for å se effekten på atferden av 'konkrete tiltak' enn av prisendringer?
- **Bryte vaner**: Prosesser retta mot å **endre atferds-mønstre**

3. Virkemidler, motivasjon og adferd (forts.)

Holdning og handling

- Der er færre som tror at klimaendringene er menneskeskapte i dag enn for 4 år siden → politikerne gjør ingenting → kan ikke være noe problem
- **Kognitiv dissonans:** Avvik mellom holdning og handling → endre holdning
- Snu til positiv sirkel → (miljørettet) handling kan avle mer (miljørettet) handling

4. Vi trenger en transformasjonsprosess

- Vi må gjøre oss **uavhengige** av **fossile** brensler. Vi må gjøre oss uavhengige av **økonomisk vekst** (rike land)
- Dette er store **prosesser som må ledes**
  - Teknologisk utvikling med betydelig offentlig innsats
    - Finansiering
    - Koordinering
  - Vi vil vite lite om kostnadene før 'etterpå'
  - Bygge økonomiske institusjoner som ikke er mindre avhengig av økonomisk vekst, som er robuste selv ved lav/negativ økonomisk vekst
- Men for ei tid vil vi trenge '**vekst for å omstille**'. Her ligger det en rekke paradokser/utfordringer – eksempelvis:
  - Vi kan komme til å trenge mer fossil energi for å bygge de infrastrukturene som kan gjøre oss uavhengige av fossil energi
  - Ny teknologi finnes ofte i 'nisjer' (bottom-up). De som opererer der kan ikke koordinere omstilling

5. Oppsummering

- Dette handler ikke om 'enkelt-tiltak' men om en transformasjonsprosess
- Kostnadseffektivitetsanalyser har begrenset verdi for de overordnede vurderingene. Vi bør gjøre mer i Norge enn slike analyser angir.
- Virkemidler: Endrede relativ-priser viktig, men har begrenset effekt/mulighet.
  - Befolkningen må mobiliseres/mobilisere seg
  - Transformasjonsprosessens krav